

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
religionskunskap A/1 vid Jämtlands gymnasie-
förbund Wargentin i Östersunds kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Jämtlands gymnasieförbund Wargentin

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i religionskunskap A/1 under år 2011. Granskningen vid Jämtlands gymnasieförbund Wargentin i Östersunds kommun ingår i detta projekt.

Jämtlands gymnasieförbund Wargentin besöktes den 13-14 oktober 2011. Granskningen utgår från kursplanen för religionskunskap A. Ansvariga inspektörer har utredarna Lena Johansson och Ulf Pantzare varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av religionskunskap A/1 i gymnasieskolan genomförs i 28 kommunala skolor och 19 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Skolinspektionen genomför också inom ramen för samtliga ämnesgranskningar 2011 en granskning av IT-användningen på skolorna. Syftet är att undersöka om skolorna erbjuder en tidsenlig utbildning där IT används på ett sätt som stödjer elevernas lärande och bidrar till ökad måluppfyllelse. Granskningen uppmärksammar också eleverna förutsättningar att utveckla den digitala kompetens de behöver för att vara förberedda för fortsatta studier och samhällsdeltagande.

Bakgrundsuppgifter om Jämtlands gymnasieförbund Wargentin

Jämtlands gymnasieförbund är ett kommunalförbund med sju olika campus spridda över fyra kommuner: Bräcke, Krokom, Ragunda och Östersund. Jämt-

Jämtlands gymnasieförbund Wargentin ligger i Östersund och hade 1492 elever läsåret 2010/2011. På skolan ges Barn- och fritidsprogrammet, Handels- och administrationsprogrammet, Medieprogrammet, Naturvetenskapsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet, Teknikprogrammet, Individuellt program och Specialutformat program. Inom ramen för Gy11 ges Barn- och fritidsprogrammet, Ekonomiprogrammet, Estetiska programmet, Humanistiska programmet, Handels- och administrationsprogrammet, Introduktionsprogrammen, Naturvetenskapsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet och Teknikprogrammet.

Jämtlands gymnasieförbund Wargentin har fem rektorer med ansvar för olika program. Skolan har nio religionslärare, varav Skolinspektionens granskning omfattar två.

Lärarna är organiserade i programarbetslag. Det finns också en samverkan kring religionsämnet i form av ämneskonferens en gång per månad där den ämnesansvariga rektorn deltar, samt en lärare som har ämnesansvar. I uppdraget som ämnesansvarig rektor ligger att leda den pedagogiska utvecklingen inom ämnet och därigenom verka för ökad måluppfyllelse.

Skolinspektionen har genomfört två lektionsbesök inom ramen för kvalitetsgranskningen av religionskunskap A i årskurs tre. Dessa har genomförts på *Samhällsvetenskapsprogrammet med inriktning Ekonomi*, respektive *Samhällsvetenskapsprogrammet med inriktning Media Text*.

Kursen religionskunskap A har tilldelats 44 timmar lärarledda undervisningstimmar vid studieförberedande program och 50 timmar lärarledda undervisningstimmar vid yrkesförberedande program. Fler undervisningstimmar möjliggörs enligt skolan utifrån de färre antalet poäng som totalt finns på de yrkesförberedande programmen. Andelen elever som uppnådde minst godkänt i religionskunskap A var 98 procent läsåret 2009/10. Resultaten varierar dock mellan olika program. Lsåret 2009/10 fanns lägsta andelen elever med godkänt på Medieprogrammet 93 procent medan den högsta andelen fanns på Elprogrammet, Energiprogrammet, Handels- och administrationsprogrammet, Naturvetenskapsprogrammet samt Teknikprogrammet där den var 100 procent.

Av material som skolan skickat till Skolinspektionen inför granskningen framgår att betygsresultaten i religionskunskap A de senaste fem åren varierat påtagligt mellan män och kvinnor. På de granskade utbildningarna sammantaget har 37 procent av kvinnorna fått betyget MVG, medan endast 20 procent av männen har detta under samma period. 3 procent av kvinnorna har IG, medan 6 procent av männen har detta.

Religionsundervisningen som har observerats på Jämtlands gymnasieförbund Wargentin bedrivs i traditionella klassrum. En del av den observerade lektionen på inriktning *Media Text* bestod av arbete i datasal.

Resultat av granskningen

Undervisningen sker i enlighet med kursplanen

Denna bedömning avser dels om undervisningen omfattar de tre områden som finns i kursplanen för religionskunskap A; religion, livsåskådning och etik samt om undervisningen ger eleverna möjlighet till utveckling av både faktakunskaper, analys och reflektion.

Vid lektionsbesöket i *Samhällsvetenskapsprogrammet med inriktning Ekonomi* ägnas lektionen i religionskunskap A åt det skolan kallar "Bokreligionerna – Abrahams barn". Momentet syftar, enligt läraren, till att visa hur judendom, kristendom och islam hör ihop. Eleverna får individuellt välja en av fyra alternativa instuderingsuppgifter. Uppgifterna handlar om att samla fakta från läroboken, internet och andra källor. Eleverna ska analysera och reflektera utifrån uppgifterna och läraren förtydligar muntligt att uppgiften snarare handlar om detta än faktaredovisning.

Av lektionsobservationen framgår att området religion tas upp i undervisningen, med inslag av såväl fakta som analys och reflektion. Den bilden bekräftas också av dokumentanalys, elev- och lärarintervjuer samt av elevenkäter. Av samma underlag framgår också att etik har behandlats och livsåskådning kommer att behandlas inom någon vecka.

Vid lektionsbesöket i *Samhällsvetenskapsprogrammet med inriktning Media Text* ägnas lektionen åt icke religiösa livsåskådningar. Läraren börjar med att presentera vad som ska göras under lektionen. Efter detta så återkopplar läraren till eleverna, genom att påminna dem om att de framfört önskemål om att de vill diskutera och analysera mer kring momentet och de har ett samtal kring hur de konkret kommer att jobba just denna lektion. Klassen repeterar sedan och bygger på med ett antal icke religiösa livsåskådningar som de tidigare gått igenom. I detta moment är det främst eleverna som står för fakta och analys. Eleverna får efter detta jobba i grupper. Lektionen avslutas med återsamling i klassrummet.

Av lektionsobservationen framgår att området livsåskådning tas upp i undervisningen, med inslag av såväl fakta som analys och reflektion. Den bilden bekräftas också av dokumentanalys, elev- och lärarintervjuer samt av elevenkäter. Av samma underlag framgår också att etik och religion redan har behandlats vid tidigare lektioner, alternativt kommer att behandlas.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen i religionskunskap A sker i enlighet med kursplanen.

Förutsättningar för hög måluppfyllelse

Denna bedömning utgår från läroplanen och de framgångsfaktorer som utpekats i aktuell forskning då det gäller att nå en god kvalitet i undervisningen i religionskunskap. Bedömningarna gäller om undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt om den bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen. Bedömningarna gäller vidare om eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer, om undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden, samt om IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling.

Undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen

Av läroplanen framgår att läraren ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Läraren ska också utnyttja elevernas erfarenheter av arbets- och samhällsliv och organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull.

Vid de observerade lektionerna inventerar lärarna elevernas erfarenheter och intressen vilket fått ligga till grund för planeringen av kursen. Eleverna ges ibland möjlighet att välja instuderingsuppgift och på vilket sätt information ska inhämtas. Det förekommer också att lärare genomför halvtidsutvärderingar för att fånga upp elevernas intressen inför den fortsatta undervisningen. Vissa elever berättar dock vid intervjun att de inte upplever att läraren tagit till vara deras intressen och erfarenheter. Detta innebär att eleverna saknar engagemang och därmed är de inte så aktiva på lektionerna

Skolinspektionen kan se exempel på att lärare vid introduktionen av en av de besökta lektionernas huvuduppgift tar hänsyn till elevernas tidigare erfarenheter från exempelvis ett studiebesök. Läraren möter också elevernas behov genom att gå runt och ge fakta och metodstöd till de elever som påkallar dennes uppmärksamhet. Samtidigt ges det vid lektionsobservationen exempel på att läraren återkopplar till det eleverna tidigare gjort och tar hänsyn till ett önskemål om förändrad arbetstakt som eleverna gett uttryck för. Vid genomförandet av grupparbetet så går läraren runt bland grupperna och kommenterar och uppmuntrar eleverna. Läraren lyssnar in grupperna och anpassar sina inspel efter elevernas behov. Bilden av att det finns goda exempel på hur lärare anpassar undervisningen till elevernas behov, erfarenheter och intressen bekräftas av elevenkät och vid intervjun med eleverna. Vid intervjun ger eleverna exem-

pel på att läraren är duktig på att anpassa frågor löpande till olika elever i de samtal de för.

För samtliga elever gäller att när de har särskilda behov så kan de få stöd med exempelvis anpassning av litteratur, göra muntliga redovisningar istället för skriftliga eller på annat sätt få stöd utifrån sina behov. Enligt lärare och rektorn så har stöd hittills getts till eleverna via ansvarig lärare, ibland med stöd av specialpedagog. Ny ärendegång för upprättande av åtgärdsprogram har fastställts, men det har ännu inte varit aktuellt att sätta in särskilt stöd kring någon elev där undervisningen i religionskunskap A berörs. Tidigare år har inte alla elever nått godkänt betyg i religionskunskap A och detta har i högre grad gällt män än kvinnor. Kvinnorna vid de besökta programmen har också, i klart högre grad, än männen nått betyget Mycket väl godkänt under de senaste fem åren enligt tidigare redovisad statistik.

Även vad gäller frågan om undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen är bilden samstämmig för de besökta programmen. Vid lektionsobservationen visas exempel på hur elever kan hitta aktuell information via skolans lämbibliotek, samt aktuella och relevanta filmer via skolan, vilket de intervjuade eleverna visar intresse för. Religionsundervisningen ger bland annat på detta sätt eleverna möjlighet att bearbeta relevanta och aktuella samhällsfenomen.

Den ämnesansvariga rektorn inhämtar dock inte utvärderingar från de aktuella klasserna vad gäller undervisningen i religion A och observerar inte heller den undervisning som bedrivs av de religionslärare som denne inte har personalansvar för.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen. Skolinspektionen bedömer dock att skolan behöver utveckla sitt arbete så att samtliga elevers intresse och erfarenheter tas till vara.

Eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer

Av läroplanen framgår att eleverna genom sina studier ska skaffa sig grund för livslångt lärande, och skolan ska sträva efter att varje elev utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande. Läraren ska också organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt. Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden, utan undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer. Läraren ska tillsammans med eleverna planera undervisningen, låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer och tillsammans med eleverna utvärdera undervisningen.

Exempel på hur de granskade lärarna arbetar för att ge eleverna inflytande är att eleverna får skriva ett brev där de bland annat ges möjlighet att berätta om sina förväntningar på kursen och sina idéer kring innehållet. Elever beskriver vid intervju och elevenkät att de har fått vara med och planera hela terminen tillsammans med läraren vad gäller innehåll, arbets- och redovisningsformer, medan andra elever upplever att de i realiteten har liten inverkan på undervisningen. Denna varierade bild stärks också av observerade lektioner.

De flesta eleverna vid de besökta klasserna anger att de känner till vilka kursmålen är. Vid lektionsobservationen framkommer dock att det främst är betygskriterierna som presenteras när arbetsuppgifter introduceras.

Vid de observerade lektionerna varierar elevengagemanget påtagligt, allt ifrån att elever ägnar sig åt helt andra saker än vad som är avsett till att eleverna är påtagligt intresserade, vilket bland annat kommer till uttryck genom att de svarar engagerat på lärarens frågor, kommer med egna reflektioner under samtalet och snabbt tar sig an de frågeställningar som delas ut.

Läraren presenterar genomförda utvärderingar för Skolinspektionen i samband med att besöket avslutas. Flertalet elever anger i den genomförda enkäten att de får vara med och utvärdera undervisningen fortlöpande.

Skolinspektionen bedömer att eleverna ges möjlighet att utvärdera undervisningen. Undervisningen behöver dock utvecklas så att alla elever ges möjlighet till reellt inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer.

Undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

Enligt läroplanen ska undervisningen vara icke-konfessionell, saklig och allsidig. Vidare ska läraren klargöra det svenska samhällets grundläggande värden¹ och möta främlingsfientlighet och intolerans med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att finna sin unika egenart.

Genomförda lektionsbesök, dokumentstudier, elevenkäter, samt intervjuer med undervisande lärare och elever ger en bild av att undervisningen vid skolan sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden. Skolinspektionen noterar att det förekommer öppna diskussioner vid besöket. Ett exempel på detta är när eleverna resonerar om Socialdarwinismen ur både ett utifrån- och inifrån-perspektiv och på så sätt själva synliggör bristerna i förhållande till det svenska samhällets grundläggande värden. Eleverna bemöts också genomgående med respekt vid lektionsbesöken, vilket bekräftas av eleverna.

¹ Avser de värden som regleras i svensk lagstiftning och i de av Sverige antagna internationella konventioner.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i religionskunskap sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling

Av läroplanen framgår att eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett alltmer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.

Förutsättningarna när det gäller IT-verktyg i form av datorer varierar mellan årskurser på Jämtlands gymnasieförbund Wargentin. I årskurs 1 vid studieförberedande program har alla elever en personlig dator, medan övriga elever är hänvisade till särskilda datasalar eller bärbara lånedatorer.

Vid besöken i de aktuella klasserna används IT-verktyg i form av datorer och projektor i mycket olika omfattning. Det förekommer att IT-verktyg används under en stor del av lektionen, men även att de inte alls förekommer trots att projektor hade kunnat användas för att exempelvis presentera information. Vissa elever får hänvisning till direktuppspelad media inom ämnesområdet som kommer att vara tillgängligt för eleverna. Dessa elever ges tillgång till datorer med internetanslutning för informationssökning och skrivande av arbetsuppgifter via datorsal eller bärbara lånedatorer, vilket de flesta elever som erbjuds väljer att utnyttja. Eleverna instrueras om att uppgiften ska redovisas via speciell e-post där kontroll mot plagiat finns.

En majoritet av eleverna uppger att man talat om källkritik i samband med undervisningen, vilket läraren också ger exempel på genom att visa på de kontrollerade ämnesrelaterade länkar som finns presenterade i skolbibliotekets länkskafferier. Länkarna har kontrollerats av skolans IT-pedagoggrupp.

I samband med att elever arbetar med individuella uppgifter så är det ett antal elever som använder datorerna i annat syfte än skolarbete. Eleverna uppger också att arbete med datorer skapar mer distraktion då det är annat som lockar och strul när alla datorer inte fungerar. Trots detta så anger de elever som erbjuds att använda IT-verktyg generellt att dessa underlättar inlärnigen i ämnet, medan de elever som sällan använder IT-verktyg inte upplever den begränsade användningen som någon nackdel, utan beskriver att tillgången till datorsal räcker väl för det sätt de valt att arbeta i klassen.

Lärarna anger generellt att de upplever att det finns en potential och en förväntan kring ökad användning av IT i undervisningen. Den fortbildning som erbjuds lärarna beskrivs dock främst teknisk och allmäntdidaktisk, vilket ses som en begränsning.

Bilden av att det saknas en IT-strategi för undervisningen bekräftas vid intervju med den ämnesansvariga rektorn.

Skolinspektionen bedömer att IT-verktyg används till viss del i undervisningen i religionskunskap, men det är inte tydligt att användningen stödjer elevernas kunskapsutveckling eller utvecklingen av deras digitala kompetens.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen. Skolinspektionen bedömer dock att skolan behöver utveckla sitt arbete så att samtliga elevers intresse och erfarenheter tas till vara. Skolinspektionen bedömer vidare att eleverna ges möjlighet att utvärdera undervisningen men att undervisningen behöver utvecklas så att alla elever ges möjlighet till reellt inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer. Skolinspektionen bedömer också att undervisningen i religionskunskap sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden. Skolinspektionen bedömer slutligen att IT-verktyg används till viss del i undervisningen i religionskunskap, men det är inte tydligt att användningen stödjer elevernas kunskapsutveckling eller utvecklingen av deras digitala kompetens.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till en allmän höjning av undervisningens kvalitet i religionskunskap i gymnasieskolan. Detta då resultaten i ämnet nationellt sett är låga samt att tidigare studier visar att undervisningen inte genomförs så att elevers intresse för ämnet tillvaratas. Granskningen har också som syfte att medverka i processen med att implementera de nya ämnesplanerna i religionskunskap i gymnasieskolan som börjar gälla för de elever som påbörjar gymnasieutbildningen från och med hösten 2011.

De centrala frågeställningarna gäller om eleverna får undervisning i enlighet med kurs-, ämnes- och läroplan och om det skapas förutsättningar för ökad måluppfyllelse genom att undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen, tillvaratar elevernas erfarenheter, behov och intresse för ämnets frågeområden samt ger eleverna möjlighet till inflytande över undervisningen.

Metod och material

Granskningen har genomförts genom att inspektörerna innan besöket i skolan tagit del av kursupplägg, eventuella termins- och lektionsplaneringar, tidigare

kursutvärderingar samt exempel på uppgifter som utgjort grund för lärarnas betygssättning.

Vid besöket har två lektioner i religionskunskap A observerats av två inspektörer. Den ena inspektören har under lektionen fokuserat på eleverna och den andra på lärarens undervisning. En elevenkät har genomförts i slutet av varje lektion. Utöver detta har sedan företrädare för eleverna samt de observerade lärarna intervjuats. Även ansvarig rektor har intervjuats. Besöket har avslutats med en återkoppling till lärare och rektor kring vad inspektörerna sett och gjort för bedömningar. Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.